

Specyfika ucznia zdolnego w szkole

Zdolności można zdefiniować jako różnice indywidualne, które sprawiają, że przy jednakowej motywacji i uprzednim przygotowaniu poszczególni ludzie osiągają w porównywalnych warunkach zewnętrznych niejednakowe rezultaty w uczeniu się i działaniu.

W Polsce nie ma przyjętej jasnej, jednoznacznej i obligatoryjnej definicji ucznia zdolnego.

W rozumieniu społecznym - to uczeń, który ma najwyższe oceny z przedmiotów szkolnych i wzorowe zachowanie.

W rozumieniu psychologicznym – to taki uczeń, który ma wysoki poziom inteligencji, duże osiągnięcia oraz wysokie zdolności twórcze na różnych płaszczyznach życia.

Zdolności możemy podzielić na:

Ogólne - ich wyznacznikiem jest przede wszystkim inteligencja i myślenie, a także spostrzeganie, zapamiętywanie, wyobraźnia, sprawność ruchowa, wrażliwość emocjonalna

Specjalne - związane z określoną dziedziną lub dziedzinami.

Wśród nich można dokonać podziału na: organizacyjne, poznawcze, produkcyjne, artystyczne, wychowawcze, opiekuńcze, usługowe, porządkowe, sportowe (a w ich obrębie występują również duże zróżnicowania).

Częściej jednak jest nam znany podział na: muzyczne, plastyczne, techniczne, językowe, literackie, matematyczne, przyrodnicze i twórcze.

Zdaniem T. Lewowickiego za ucznia zdolnego można uznać takiego, który posiada co najmniej jedną z czterech wymienionych cech:

wysoki poziom zdolności ogólnych, inteligencji ($IQ=120$)

wysoki poziom zdolności specjalnych-uzdolnień

wysokie osiągnięcia lub możliwości takich osiągnięć w nauce lub innych dziedzinach działalności wartościowej społecznie,

osiągnięcia oryginalne i twórcze lub możliwości takich osiągnięć.

Cechy szczególnie wyróżniające zdolne dziecko w grupie:

- ✓ Umiejętność dostrzegania problemów
- ✓ Natychmiastowe rozumienie istoty problemu
- ✓ Adekwatna ocena trudności zadania
- ✓ Pracowitość
- ✓ Samokrytycyzm
- ✓ Łatwość uczenia się
- ✓ Szerokie zainteresowania

W praktyce wielu uczniów zostaje błędnie uznanych za zdolnych. Najczęstszą przyczyną błędu jest skłonność nauczycieli do traktowania jako symptomów wybitnych zdolności dobrego dostosowania się ucznia do reguł pracy i życia uczniów w szkole oraz szybkiego wykonywania wszystkich wskazanych uczniowi zadań. Inną przyczyną bywa potraktowanie jako zdolnego tego ucznia, który wyróżnia się na korzyść na tle klasy mimo, że klasa jest słaba, a sam uczeń w innej klasie uchodziłby za przeciętnego.

Warto podkreślić, że wysokie oceny szkolne nie mogą być traktowane jako jedyny (główny) wyznacznik uzdolnień. Zdarzają się uczniowie dla których ocena szkolna nie jest czynnikiem motywującym ani ważnym, a ich uzdolnienia znajdują swoją realizację w niezauważalnych przez szkołę dziedzinach.

Uczniów uzdolnionych charakteryzuje:

W sferze poznawczej

- ciekawość i aktywność poznawcza, dokładność, dociekliwość, umiejętność obserwacji, otwartość na nowości, umiejętność zadawania pytań, wielość zainteresowań, obszerna wiedza z różnych dziedzin, ukierunkowane uzdolnienia i pasje; doskonała pamięć, umiejętność kojarzenia, rozumowania i wyciągania wniosków, samodzielność w zdobywaniu wiedzy, zdolność do skupienia uwagi; żywa wyobraźnia, wytwarzanie oryginalnych pomysłów, dokonywanie nietypowych skojarzeń, potrzeba ekspresji w różnych formach; bogate słownictwo, niezależność własnych sądów

W sferze społeczno-emocjonalnej

- otwartość i wrażliwość na potrzeby innych, odpowiedzialność, poczucie obowiązku; odseparowanie się od aktywności społecznej i skupienie na własnych zadaniach, brak potrzeby integracji z grupą, silna motywacja wewnętrzna, introwersja i często krytyczne nastawienie do szkolnego procesu dydaktyczno-wychowawczego, wytrwałość, poczucie własnej wartości i skłonność do dominacji, bezkompromisowość, przywiązanie do własnych idei, dążenie do rozwoju własnej osobowości, trafna samoocena; specyficzne poczucie humoru, preferowanie towarzystwa dorosłych lub starszych kolegów przy równoczesnej umiejętności przystosowania się do grupy rówieśniczej.

Możliwe trudności edukacyjne dzieci zdolnych

- czyli rozbieżności pomiędzy potencjalnymi możliwościami a faktycznymi osiągnięciami, mogą być spowodowane:

czynnikami wewnętrznymi, takimi jak- wyższy poziom inteligencji, niechęć do przyjmowania wiedzy z wykorzystaniem metod podających, werbalnych, brak motywacji do nauki treści uznawanych za nieciekawe, nieumiejętność uczenia się, absencja w szkole, nieumiejętność samodzielnej pracy, lenistwo, niezdyscyplinowanie, chorowitość;

czynnikami społecznymi, do których należą- brak zrozumienia potrzeb poznawczo-emocjonalnych ze strony nauczycieli, rówieśników, negatywny wpływ grupy rówieśniczej, niski status społeczny rodziny, ubóstwo, rozbicie rodziny, zaburzona komunikacja, niewłaściwe postawy rodziców (nadopiekuńczość lub wrogość, odrzucenie lub brak zainteresowania, niekonsekwencja, rozpieszczanie, sprzeczność wymagań, nieadekwatność oczekiwań, niezrównoważenie, obdarowanie dzieci nadmierną władzą, powodowanie konfliktów lub napięć);

czynnikami związanymi z procesem dydaktyczno-wychowawczym, takimi jak- zła organizacja i przebieg procesu kształcenia, brak indywidualizacji kształcenia, nieadekwatna postawa nauczyciela-brak zainteresowania uczniem lub negatywne jego traktowanie; stosowanie negatywnych wzmocnień (złe oceny, komentarze, ośmieszanie, etykietowanie itp.), dominacja metod podających, zbyt niskie wymagania względem uczniów, zbyt łatwe zadania, niesprecyzowane cele nauczania, lub ustalenie celów nierealnych, brak odpowiedniej diagnozy psycho-społecznej lub brak przygotowania do pracy z uczniem zdolnym, nieadekwatne wymagania, uleganie efektowi samospełniającego się proroctwa związanemu z oczekiwaniami nauczycielskimi względem uczniów.

Pamiętajmy, że każdy uczeń zdolny jest inny i nie należy doszukiwać się w jego zachowaniu wszystkich wymienionych dotychczas cech.

Cechy korzystne dla rozwoju dziecka (najbardziej typowe):

- ✓ możliwości poznawcze
- ✓ ciekawość
- ✓ łatwość gromadzenia i przetwarzania informacji (operacje pamięciowe)
- ✓ twórcze podejście do zadań
- ✓ aktywność
- ✓ różność zainteresowań
- ✓ motywacja do uczenia się
- ✓ łatwość wykonywania zadań

Cechy niekorzystne do rozwoju ucznia (przykłady):

- ✓ nieadekwatna samoocena
- ✓ trudności we współpracy z grupą rówieśniczą,
- ✓ nie zawsze korzystna sytuacja rodzinna- nieadekwatne oczekiwania wobec dziecka,
- ✓ nadmierne obciążenie dziecka dodatkowymi zajęciami
- ✓ trudności w radzeniu sobie w sytuacja wymagających rywalizacji
- ✓ niechęć do uczenia się treści uznawanych za „nudne”
- ✓ trudności w zrozumieniu ograniczonych możliwości kolegów o niższych umiejętnościach
- ✓ perfekcjonizm i stałe niezadowolenie z uzyskiwanych wyników
- ✓ uzależnienie od motywacji zewnętrznej (np. wysokich ocen, pochwał, wysokich not w konkursach, akceptacji grupy rówieśniczej itp.)

Co dodatkowo stymulować ?

Warto uświadamiać uczniom szczególnie uzdolnionym potrzebę dobrej znajomości siebie i pokazać sposoby poznawania swoich mocnych i słabych stron. Funkcje poznawcze ucznia zdolnego są zazwyczaj znakomicie rozwinięte. Należy położyć nacisk na umiejętność rozumienia i kontrolowania własnych uczuć i dostrzegania przyczyn ich powstawania, ponieważ warunkiem efektywnego poznawania otoczenia są procesy emocjonalne i motywacyjne.

W przypadku uczniów zdolnych sfera emocjonalna (w dużej mierze warunkująca sukces) nie zawsze jest rozwinięta równie dobrze jak sfera poznawcza, dlatego należy dawać uczniowi zdolnemu sposobność do rywalizacji, kształtować odporność emocjonalną oraz świadomość uwarunkowań sukcesów i porażek. Uczeń zdolny ze względu na wysokie osobiste standardy oraz silną presję otoczenia i oczekiwanie sukcesu może mieć nie dość dobrze ukształtowaną samoocenę.

Kolejną sferą wymagającą stymulacji jest rozwój społeczny, umiejętność funkcjonowania i porozumiewania się w grupie, ale również zrozumienia dla słabszych możliwości innych uczniów i kształtowanie postawy współodpowiedzialności i pomocy.

Ważne jest także dbanie o rozwój fizyczny ucznia zdolnego i kształtowanie sfery osobowościowej: wcześniej wspomnianej właściwej motywacji do uczenia się, wytrwałości w pokonywaniu trudności i staranności w wykonywaniu zadań. Dobrze jest jeśli uczeń zdolny ma świadomość własnych możliwości, ale również ograniczeń. Warto pokazywać mu preferowany styl uczenia się, pomagać we właściwym doborze aktywności, planowaniu własnego rozwoju.

Opracowała: psycholog Barbara Górka